

PRIKAZI I OSVRTI

ODGOJNO-OBRAZOVNA I KULTURNA MISIJA
BOLSKIH DOMINIKANACA

Znanstveni kolokvij „Dominikanci i školstvo u Bolu na Braču 1907.-2017.“, Bol, 10. studenoga 2017.

Znanstveni kolokvij „Dominikanci i školstvo u Bolu na Braču“ održan u Bolu na Braču 10. studenoga 2017. godine organiziran je kao dio aktivnosti u okviru projekta Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu „Utjecaj dominikanskog školstva i istaknutih pedagoga na formiranje nacionalnog identiteta. Primjer dominikanskog učilišta u Bolu na otoku Braču“ (voditelj doc. dr. sc. Marinko Šišak).

Znanstveni kolokvij priređen je uz obilježavanje 110. obljetnice osnivanja dominikanske gimnazije u Bolu na Braču (1907.-2017.) koja je posebno značajna za Bol. Cilj kolokvija bio je obilježiti ovu obljetnicu i prikazati važnost dominikanaca i njihova školstva u Bolu. Dominikanci su 1907. premjestili svoju gimnaziju s Hvara u Bol, a dvadesetak godina kasnije pretvorili u gimnaziju s pravom javnosti koju su pohađali mnogi Boljani, stanovnici drugih mjesta s Brača, ali i đaci iz drugih krajeva. Uz nastavnike Hrvatskih studija na kolokviju su sudjelovali istaknuti članovi Hrvatske dominikanske provincije. Znanstveni kolokvij održan je u dobro posjećenoj dvorani Centra za kulturu Bol, suorganizator i pokrovitelj kolokvija bila je općina Bol, a sudionike i posjetitelje kolokvija pozdravio je predsjednik općinskog vijeća Matko Baković.

Postavljeni cilj sudionici znanstvenoga kolokvija razmatrali su kroz pet tema: dr. sc. Zvonko Džankić dao je povijesni pregled o dominikanskoj gimnaziji u Bolu. O školovanju dominikanaca bolskih profesora u Fribourgu u Švicarskoj govorio je prof. dr. sc. Anto Gavrić. Dr. sc. Renata Burai predstavila je izvještaje o pedagoškom nadzoru dominikanske gimnazije tridesetih godina XX. st., a dr. sc. Tanja Baran prikazala je literarno-novinarske dosege dominikanskih gimnazijalaca u Bolu, a ujedno je bila i moderatorica kolokvija. Na kraju je doc. dr. sc. Marinko Šišak govorio o bolskim dominikancima i njihovoj ulozi u izgradnji nacionalne svijesti.

Dr. sc. Zvonko Džankić, OP, u uvodnom izlaganju iznio je kratki povijesni pregled o dominikanskoj gimnaziji u Bolu. Dominikanski samostani kroz srednji vijek imali su samostanske škole. Krajem 19. stoljeća stvorila se ideja da se sve škole dalmatinske provincije objedine i da se utemelji jedna gimnazija kako bi se olakšao pristup učenicima i profesorima. Na provincijskom skupštini održanoj u Bolu 1898., donesena je odluka o utemeljenju središnje ustanove s nazivom „Apostolska škola provincije Dalmacije Reda propovjednika" koja je započela s radom na Lokrumu. Polaznici škole bili su kandidati za Dominikanski red, a prve godine bilo je petnaest učenika. Gimnazija je na Lokrumu djelovala u razdoblju od 1898. do 1906., ali Lokrum počeo biti zanimljiv turistima, pa su dominikanci morali razmišljati o novome mjestu. Godine 1907. škola se preselila na Brač. Prvi upravitelj bio je o. Rajmund Franetović, a u počecima polaznici škole bili su učenici kandidati za Red iz Splita i okolice. Od 1907. do 1916. gimnaziju je pohađalo 185 učenika. Iz Bola je škola zbog loših materijalnih prilika preselila u Stari Grad na otoku Hvaru. Talijanska okupacija otoka i promjena uprave škole bili su razlozi za njeno preseljenje 1921. u Dubrovnik gdje je djelovala do 1924. godine. Škola se 1924. godine vratila u Bol gdje je djelovala do 1973. Godine 1928. Gimnazija je dobila pravo javnosti, a 1931. naporima ravnatelja o. Anđelka Rabadana započela je gradnja nove školske zgrade u samostanu, poznate kao „bijela zgrada", a tri godine kasnije gradnja novoga konvikta i škole. Pravo javnosti za sve razrede klasične i realne gimnazije u potpunosti su dobili godine 1940. Od 1952. do 1960. školu su pohađali sjemeništari franjevačke hercegovačke provincije. Škola je kasnije nosila naziv Dominikanska srednja vjerska škola za spremanje svećenika. Dr. Džankić je u svom izlaganju analizirao plan i program rada gimnazije, sustav ocjenjivanja, vođenja dnevnika te je prikazao svjedodžbe koje je škola davala nakon završetka školovanja. Istaknuo je da je u razdoblju od 1898. do 1973. godine u školi poučavalo 148 nastavnika, dok je tijekom njezinog djelovanja u Bolu, školu i sjemenište pohađalo 1330 učenika. Od njih su mnogi kasnije postali poznati hrvatski intelektualci.

Prof. dr. sc. Anto Gavrić s Fakulteta filozofije i religijskih znanosti iz Zagreba izlagao je o temi „Školovanje dominikanaca bolških profesora u Fribourgu u Švicarskoj. Dr. Gavrić ukazao je na važnost koju dominikanci pridaju obrazovanju. Dominikanska provincija od početka 20. stoljeća slala je dominikance u različite studijske centre, među kojima je dio studenata bio poslan i u Fribourg na Sveučilište osnovano 1889. godine. Dominikanci su u njemu vodili filozofski i teološki fakultet koji djeluje i danas. Sveučilište u Fribourgu bila je jezgra oko koje su dominikanci

angažirani na više područja, od znanstvenog studija i znanstvenih istraživanja, političke angažiranosti, duhovne skrbi i misija, solidarnosti i radu u časopisima. Poslije završenog studija provincija je planirala njihov rad u gimnazijama i na fakultetima. Dr. Gavrić dao je prikaz dominikanaca koji su bili upućeni na studij u Fribourg. Bili su to: fra Anđelko Posinković, dr. Fran Barac, fra Dominik Mandić, fra Bonifac Badrov, fra Krunoslav Pandžić, fra Josip Olujčić i drugi. Za Bol su bili posebno značajni dominikanci koji u tamo studirali u razdoblju od 1921. do 1924.: Anđelko Rabadan (romanski jezici), Vinko Kuničić (klasični jezici i muzikologija), Vinko Kandija (prirodne znanosti) i Reginald Rabadan (geologija i kemija). Oni su nakon preseljenja gimnazije na Bol činili jezgru nastavničkog osoblja. Osvrnuvši se na život i djelovanje dominikanca Anđelka Rabadana (1892.–1968.), ustvrdio je da se radi o jednom od najznačajnijih članova bolskoga samostana koji je bio istaknuti odgojitelj mladeži i obnovitelj Hrvatske dominikanske provincije. Govoreći o dominikancu Piju Matuliću, poručio je kako je uz studij u Fribourgu pokazivao i široku karitativnu djelatnost i to tako da je pomagao onima koji su tražili pomoć, a preko Međunarodnoga crvenoga križa tražio nestale u ratu i poraću. Dr. Gavrić približio je okupljenima suradnju dominikanaca sa sveučilištem u Fribourgu preko studenata, znanstvenika i predavača do organiziranja i sudjelovanja na različitim simpozijima. Tradicija školovanja dominikanaca u Fribourgu je duga i još uvijek se nastavlja.

Dr. sc. Renata Burai s Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu izlagala je o temi izvještaja o pedagoškim nadzorima provedenim u dominikanskoj gimnaziji tridesetih godina XX. st. Istražujući arhiv dominikanskog samostana u Bolu dr. Burai naišla je na bilježnicu u kojoj su rukopisom ostala zabilježena četiri izvještaja inspektora Ministarstva prosvjete u razdoblju od 1933. – 1939. godine. Ova izvješća dopunjena su i arhivskim dokumentima o inspekcijskim nadzorima koji su pohranjeni u beogradskom arhivu Jugoslavije (oko 600 spisa tadašnje Kraljevine SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije). Dobiveni spisi dali su sasvim novi pogled na izvršene inspekcijske nadzore u dominikanskoj gimnaziji. Dokumenti u arhivu datiraju od 1928. godine kada su dominikanci od nadležnoga ministarstva tražili pravo javnosti za niže razrede klasične gimnazije. To pravo su dominikanci tražili i ranije, ali im je ono bilo odbijeno. Vežano za traženje prava javnosti gimnazije bila je poslana komisija koja je imala zadaću ispitati uvjete za davanje prava javnosti. Predsjednik povjerenstva bio je protiv da dominikanska klasična gimnazija dobije pravo javnosti, jer prema pregledu koji su obavili, gimnazija nije zadovoljava uvjete. Tadašnji ravnatelj dominikanac Anđelko Rabadan godine 1928. počeo

je s nacrtima za obnovu te škole, ali navedeni inspektori u izvješću nisu spomenuli da je u planu gradnja škole, te su ustrajali u tome da klasična gimnazija ne ispunjava uvjete za stjecanje statusa škole s pravom javnosti. Ravnatelj škole A. Rabadan otišao je, zatim, u Beograd gdje je s predloženim nacrtima gradnje nove škole uvjetno ishodio status škole s pravom javnosti. Nakon toga Ministarstvo prosvjete iz Beograda redovito je slalo svoje inspektore u gimnaziju. Inspektori su bili uglavnom poznati i afirmirani sveučilišni profesori: biolog dr. sc. Ljubiša Glišić (1932.), dr.sc. Antun Hurm (1937.), dr. Aleksandar Arnautović (1938.) i nadzornik dr.sc. Ilija Mamuzić (1939./1940.). Dr. Burai je pojasnila, između ostaloga, da se nije radilo samo o inspekcijskim nadzorima nad bolškom gimnazijom, nego i o stručno-pedagoškome nadzoru. Dodala je kako je svrha obavljenih nadzora bila osim savjetodavnoga i instruktivnoga karaktera i unapređenje nastave te poučavanja praćenja rada javne gimnazije, provjeravanje pridržavanja plana i programa javne gimnazije, zatim ispunjenost pedagoških i metodičko-didaktičkih zahtjeva i mjerila u izvođenju nastave te načini provođenja ispitivanja i ocjenjivanja učenika, a sve s ciljem da škola zadrži pravo javnosti i nadalje. Navela je važnije naputke iz podnesenih izvješća o provedenim nadzorima. Posebno je zanimljivo da su nadzornici u svojim metodičkim uputama davali upute koje su i danas vrlo aktualne u srednjem školstvu. Inspektori su posebno hvalili položaj škole i higijenu u gimnaziji, vođenje administracije, odnos nastavnika prema učenicima, fizički, radni i nacionalni odgoj, sportska natjecanja, društva, izvannastavne aktivnosti, održavanje konferencija. Zamjerke su se odnosile na neke nastavnike (srpsko-hrvatskoga jezika i povijesti i geografije), metodičke i didaktičke, potrebi povezivanju gradiva raznih predmeta, isticali su potrebu služiti se načelom zornosti, izvoditi eksperimente, koristiti pomoćna nastavna sredstva i pomagala, zbirke, atlase, karte, učenje iz primjera, potrebu pregledavanja domaćih zadaća i važnosti promatranja učenika tijekom izleta – jer tamo se najbolje mogu upoznati. Unatoč brojnim poteškoćama koje su pratile dominikansku gimnaziju iznimnim nastojanjima dominikanaca, posebice ravnatelja o. Anđelka Rabadana dominikanska škola opstala je 71 godinu. U razdoblju između tridesetih i četrdesetih godina prošloga stoljeća dobila je pravo javnosti za klasična i realna odjeljenja, a 1939. za potpunu klasičnu gimnaziju s realnim odjeljenjima

Dr. sc. Tanja Baran s Radio Sljemena Hrvatskog radija, izlagala je o temi literarno-novinarskih dosega dominikanskih gimnazijalaca u Bolu. Osvrnuvši se na činjenicu da je kroz 71 godinu postojanja dominikanske gimnazije u njoj školovalo 1330 učenika od kojih je samo oko 20% ostalo

u dominikancima. Većina njih bili su članovi literarnih društava škole u kojoj su usporedno djelovala dva literarna društva *Guzman – Domagoj* i *Plantae Virentes*. Članovi literarnog društva *Guzman – Domagoj* bili su učenici konviktorci eksternisti koji su svake nedjelje na svojoj sjednici izvodili program, polazeći od čitanja zapisnika sa zadnje sjednice, do recitacije, referata i govora nakon čega se je razvijala diskusija. Društvo je imalo i glumačku skupinu. Članovi literarnog društva *Plantae Virentes* bili su učenici sjemeništarcu pitomci. To se društvo nije puno razlikovao od *Guzman-Domagoja*. Osim glumačke imao je i pjevačku sekciju. Društva su surađivala i dogovarala se oko zajedničkih priredbi povodom raznih svečanosti.

Referentica je posebno obradila djelovanje literarnog društva *Plantae Virentes* koji je osim glumačke imao i pjevačku sekciju. Društvo je surađivalo i s drugim udruženjem đaka te dogovaralo zajedničke priredbe povodom raznih svečanosti. Akademije su se održavale prigodom blagdana sv. Tome Akvinskog i prigodom obljetnice smrti hrvatskih mučenika Zrinskog i Frankopana, priredbe prigodom 'Poklada' – 'Karnevala' i 'Nikolinja'. Ipak, nakon Drugog svjetskoga rata održalo se samo literarno društvo *Plantae Virentes* s pet sekcija: glumačkom, glazbenom, sportskom, misijskom i foto-amaterskom. Učenici su nastupali kao predavači, recitatori, pjevači zborni i solisti, svirači na različitim instrumentima i u orkestru, glumci. Akademije bile su vrlo rado posjećivane, a učenici su često bili na gostovanju u drugim mjestima. Literarni časopis *Plantae virentes* (Mladice) od 1930. objavljen je u dvadesetak brojeva. Uređivali su ih učenici. Prvi broj imao je čvrstu uredničku strukturu – uvodni dio, beletristika, kronika, a bio je pisan rukom. Drugi dio je bio pisan na pisaćem struju i umnažao se ciklostilom. U časopisu su se ispreplitale pjesme, kraći prozni oblici, teološka promišljanja, ali i putopisne reportaže, odgovori sjemeništarcu na pitanja uredništva. Tekstovi su bili različite estetske kvalitete. Časopisi su sačuvani u Arhivu Hrvatske dominikanske provincije u Zagrebu i u knjižnici samostana u Bolu.

Doc. dr. sc. Marinko Šišak s Hrvatskih studija Sveučilišta iz Zagreba govorio je o temi bolskih dominikanaca i njihovoj ulozi u izgradnji i očuvanju nacionalne svijesti. Jači angažman i mobiliziranje dogodilo se prigodom suprostavljanja privremenoj talijanskoj vlasti nakon prvog svjetskog rata. Dominikanci su javno iskazivali otpor Talijanima koji su dobili pravo na Dalmaciju Londonskim ugovorima, dok se škola nalazila u Starom Gradu na Hvaru. U prvo vrijeme to je bilo prototalijansko djelovanje, ali Rapallskim ugovorom taj problem je riješen. Zbog takvog djelovanja talijanski sud ih je osudio na zatvorske kazne i deportirao ih

na otočić Visovac, s namjerom da ih prebaci i u Italiju. Dominikanci su cijelo vrijeme djelovanja u prvoj Jugoslaviji, kao i čitava Katolička crkva bili pod posebnom prismotrom vlasti. Po dobivanju rješenja o pravu javnosti bolske dominikance napala je „Pobeda“, glasilo splitskih orjunaša člankom pod naslovom „Brački fratri i Korošćev režim“. Glasilo splitskih orjunaša nastavilo je s napadima na ministra u Živkovićevoj vladi Antona Korošeca, kojega su optuživali za cijeli niz grijeha spram hrvatskoga naroda, povezujući ga s dominikancima i držeći da svećenici, ti „sluge božje u mantiji, ma koliko protestovali tobože kao Hrvati protiv njegovog režima, oni baš taj režim najbolje iskorišćavaju, i sigurno je da se sa ovakovim režimom koji im ide na ruku, pa čak i protiv kako bi imalo biti, zadovoljni.“ Škola je bila optužena i za talijanaštvo. Na optužbe splitskog dnevnika dominikanci su odgovorili člankom, u „Jadrane“, glasilo Hrvatske pučke stranke. U članku se nepotpisani autor (Anđelko Rabadan?) potrudio pokazati „prekaljeno rodoljublje“ bolskih dominikanaca, ilustrirajući tu tezu nizom podataka iz njihova djelovanja u Starom Gradu u Hvaru i u Švicarskoj gdje su u društvu „Jugoslavija“, živo zastupali „našu narodnu misao i na svim manifestacijama univerze stupali sa svojim narodnim bojama“. Zbog negativnih izvješća prosvjetne komisije i javnim napadima koji su najčešće dolazili iz Splita, Rabadan je morao nekoliko puta u Beograd i koristeći svoj utjecaj i poznanstva uspio je relativizirati napade iz Splita i održati školu u postojećem statusu. Ta njegova borba okončana je stvaranjem Banovine Hrvatske koja je preuzela dotadašnje nadležnosti beogradskog ministarstva prosvjete, pa je bilo znatno lakše rješavati probleme.

Znanstvenim kolokvijem, kojem je prisustvovao velik broj mještana Bola i bolski gimnazijalci, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu dali su značajan doprinos obilježavanju obljetnice dominikanske gimnazije u Bolu i osvijestili stanovnicima važnost nekadašnje odgojno-obrazovne institucije koja je obrazovala brojne intelektualce i velik broj mještana Bola. Škola je osobito između dvaju svjetskih ratova odigrala značajnu ulogu u prosvjetnom, kulturnom i društvenom životu ovog malog bračkog mjesta, ali je svojim djelovanjem ostavila traga u znatno širim okvirima. U javnoj gimnaziji predavali su mnogi istaknuti pojedinci, primjerice Boris Papandopulo, a škola nije odgajala samo dominikanske svećenike nego i mnoge druge uglednike u javnom životu Hrvatske.

Renata Burai